

## СУРХОНДАРЁДА ИЖТИМОЙ ҲИМОЯНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯ ВА СПОРТНИНГ ЎРНИ

**Турсунов Ўктам Сайпуллаевич**

*Термиз иқтисодиёт ва сервис университети  
Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси ўқитувчиси  
e-mail: utursunov089@gmail.com.  
<https://orcid.org/0009-0004-4942-0601>  
UDK 94 (575.1)*

**Аннотация:** Ушбу мақолада мустақиллик йилларида Сурхондарё вилоятида ижтимоий ҳимояга муҳтож аҳолини қўллаб-қувватлашда жисмоний тарбия ва спортнинг ўрни ҳамда аҳамияти таҳлил этилган. Тадқиқотда кам таъминланган ва имконияти чекланган оилалар фарзандларини спортга жалб этиш бўйича амалга оширилган давлат сиёсати, ҳудудий дастурлар ва амалий ташаббуслар ёритилган. Шунингдек, спорт орқали ижтимоий ҳимояга муҳтож ёшларнинг жисмоний ривожини, ижтимоий фаоллигини ва ҳаётга мослашувчанлигини оширишда эришилган ютуқлар аниқ мисоллар асосида очиқ берилган. Мақолада Сурхондарё вилоятида спорт инфратузилмасининг кенгайиши, спорт мусобақалари ва тўғарақларининг ижтимоий ҳимоя тизимидаги ўрни ҳулосавий тарзда умумлаштирилган.

**Калит сўзлар:** Сурхондарё вилояти, ижтимоий ҳимоя, жисмоний тарбия, спорт, кам таъминланган оилалар, ёшлар спорти, имконияти чекланган шахслар, спорт инфратузилмаси, соғлом турмуш тарзи.

**Аннотация:** В данной статье проанализирована роль и значение физической культуры и спорта в поддержке социально незащищенного населения в Сурхандарьинской области в годы независимости. В исследовании освещены государственная политика, региональные программы и практические инициативы, направленные на привлечение детей из малообеспеченных и социально ограниченных семей к занятиям спортом. Также приведены конкретные примеры достижений, способствующих физическому развитию, социальной активности и адаптивности к жизни молодежи,

находящейся в социально уязвимом положении. В статье обобщены сведения о расширении спортивной инфраструктуры в Сурхандарьинской области, а также о роли спортивных соревнований и клубов в системе социальной поддержки.

**Ключевые слова:** Сурхандарьинская область, социальная защита, физическая культура, спорт, малообеспеченные семьи, молодежный спорт, лица с ограниченными возможностями, спортивная инфраструктура, здоровый образ жизни.

**Abstract:** This article analyzes the role and significance of physical education and sports in supporting socially vulnerable populations in Surkhandarya region during the years of independence. The study highlights state policies, regional programs, and practical initiatives aimed at engaging children from low-income and socially disadvantaged families in sports activities. Specific examples of achievements that enhance the physical development, social activity, and life adaptability of socially vulnerable youth are provided. The article also summarizes the expansion of sports infrastructure in Surkhandarya region and the role of sports competitions and clubs within the social protection system.

**Keywords:** Surkhandarya region, social protection, physical education, sports, low-income families, youth sports, persons with disabilities, sports infrastructure, healthy lifestyle.

**КИРИШ (ВВЕДЕНИЕ / INTRODUCTION).**

Сурхондарёда ижтимоий ҳимояга муҳтож аҳоли ўртасида мукамал давлат дастурлари асосида олиб борилаётган соҳалардан бири жисмоний тарбия ва спорт ишларини янада

ривожлантириш бўлиб, кам таъминланган ва соғлиги яхши бўлмаган аҳолини спорт турларига жалб қилиш бўйича алоҳида тадбирлар ўтказилди.

Сурхондарё вилоятини чекка кишлоқларда ҳимояга муҳтож бўлган ўғил-қизларни мусобақаларда иштирокини таъминлаш бўйича олиб борилган ишлар туфайли иқтидорли спортчилар етишиб чикди. Иқтисодий жиҳатдан кам таъминланган Денов тумани Лочин маҳалласида яшовчи Оқбўтаева Шаҳноза мана шундай спортчилардан бири ҳисобланади. Шаҳноза ўзидаги иқтидор, тиришқоқлиги, ва машаққатли меҳнати эвазига тезда катта ютуқларни қўлга кирита бошлади. 2010 йил 10-16 декабрь кунлари Ҳиндистоннинг Деҳли шаҳрида бўлиб ўтган болалар ва ўсмирлар ўртасида спортнинг кураш тури бўйича VI Жаҳон чемпионатида Шаҳноза 52 кг вазнда қатнашиб, мусобақанинг бронза медалини қўлга киритди[1].

Шунингдек, Лондон шаҳрида 2012 йил бўлиб ўтган спортнинг кураш тури бўйича VII Жаҳон чемпионати Шаҳнозага яна ҳам омад олиб келди. У мусобақада 63 кг вазнда қатнашиб, финал учрашувининг биринчи дақиқасидаёқ Монғолиялик рақибни устидан соф ғалаба (ҳалол) билан ғалаба қозониб, мусобақанинг олтин медални қўлга киритди. Шундан сўнг, Шаҳноза мазкур мусобақада мутлақ вазнда ҳам омадини синаб кўришга қарор қилди. У яна беш бор гиламга чиқиб, дастлаб Англия, Австрия, Хитой Тайпеилик полвонларни мағлуб этиб ярим финалга чиқди. Ярим финалда монғолиялик рақибини, финалда эса 90 кг лик ўз жамоадошини икки ёнбош усули билан мағлуб этиб, мусобақанинг мутлақ вазни бўйича олтин медалини қўлга киритди. Шундай қилиб мазкур мусобақада Шаҳноза Оқбўтаева 2 та олтин медални (63 кг ва мутлақ вазн бўйича) қўлга киритиб чинакам маҳорат эгаси эканлигини намоён этди[2:2-3].

**МУҲОКАМА (ОБСУЖДЕНИЕ / DISCUSSION).** Сурхон воҳасида ижтимоий ҳимояга муҳтож аҳолини фарзандларни спортга жалб этиш борасида ибратли ишлар амалга оширилиши натижасида саралаб

олинган ёш болалар ҳисобидан 2000 йилда бокс федерацияси ташкил этилган бўлса, ўтган қисқа вақт ичида жуда катта ишлар амалга оширилди. Айни пайтда ижтимоий ҳимояга муҳтож оилаларни фарзандларни спортга жалб этиш, уларни моддий маънавий жиҳатдан қўллаб-қувватланиши натижасида вилоятнинг Термиз шаҳри, Жарқўрғон, Шўрчи, Денов, Узун, Ангор, Шеробод, Қизирик туманларида ўнлаб ёшлар бокс тўғарақларида машғулоти олиб боришмоқда. Бошқача қилиб айтганда, воҳада 1205 нафар киши бокс билан шуғулланади. Шулардан 106 нафарини хотин-қизлар ташкил этади. Боксга қизиқувчи спортчиларга эса 45 нафар мураббий таълим бериб, “чарм қўлқоп” усул ва сирларини кунт билан ўргатиб бормоқда[3].

Сурхондарё вилоятида аҳолини кам таъминланган қисмни жисмоний спортга жалб этиш, айниқса моддий жиҳатдан қийналган оилаларни фарзандларни бепул, спорт турларига иқтидорига қараб жалб этиш бўйича вилоят ҳокимлиги ихтиёрида махсус кенгаш тузилди. Ушбу кенгашни фаолияти туфайли 2017 йил мамлакат бўйича ўтказилаётган мусобақаларда 300 нафар кам таъминланган оилаларни фарзандлари спортчи иштирок этди[4].

Шуни алоҳида таъкидлаш керак. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1996 йил 17 январдаги 27-сонли “Ўзбекистонда футболни ривожлантиришнинг ташкилий асослари ва принципларини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисидаги” қарорини[5] амалга ошириш мақсадида Йўлдош Комиловнинг ташаббуси билан кам таъминланган ва ижтимоий ҳимояга муҳтож оилаларни фарзандлари учун Сурхондарё вилояти Денов шаҳри ҳокимининг 1996 йил 2-июндаги 279-сонли, Вилоят халқ таълим бошқармасининг 1996 йил 5-июндаги 6-сонли қарори асосида туманда футбол мактаби ташкиллаштирилди. Денов шаҳар ҳокимининг 1997 йил 17 июндаги 308-сонли ва Денов туман ҳокимининг 1998 йил 3 сентябрдаги 748-сонли қарорларига асосан Сурхондарё вилоят ҳокимининг 1998 йил 3 декабрдаги 306-сонли қарори билан Денов

футбол мактаби ижтимоий ҳимояга муҳтож ва кам таъминланган оилаларни фарзандларини спортга жалб этган мактаб-интернатга айлантирилди[6:14].

Сурхондарё вилояти ҳокимлигини ташаббуси билан ижтимоий ҳимояга муҳтож ҳамда кам таъминланган оилаларни фарзандлари ўртасида Музработ туманидаги болалар ва ўсмирлар спорт мактабида 2017 йил октябрь ойида волейбол бўйича туман биринчилиги бўлиб ўтди. Мурасасиз кечган баҳсда Музработ тумани БЎСМ волейболчилари 1-ўрин, 32-мактаб спортчилари 2-ўринга лойиқ топилган бўлса, 3-ўринни 33-мактаб, 41-мактаб жамоалари эгаллашди[7]. 2017 йил Шеробод туманида мустақиллигимизнинг 26 йиллигига бағишланиб ўтказилган велопойда иқтисодий ҳимояга муҳтож ва кам таъминланган оилаларнинг фарзандларидан 100 нафар спортчилар иштирок этди. Беллашувда велопойгачилар бор куч-имкониятларини ишга солди. Улар орасидан тажриба бобида устун ва чаққонроқ ҳаракат қилган спортчилар марра чизигини биринчи бўлиб кесиб ўтдилар. Шу йили Музработ туманида 3 км масофада ташкил этилган велопойга мусобақаси ҳам юқори савияда кечди. Жисмоний маҳорати юқори бўлган спортчилар марра чизигига биринчи бўлиб етиб келишди. Велопойга якунида ғолиб бўлган спортчиларга тадбир ташкилотчилари томонидан эсдалик совғалари улашилди[8].

Термиз туманидаги “Чегара” маҳалласи раиси Парда Фармонов айтишича, худудда маҳалладаги кам таъминланган ва иқтисодий ҳимояга муҳтож оилаларни фарзандларни бўш вақтларини ҳисобга олиб, спорт билан шуғулланишлари учун ҳамма шароитлар муҳайё экан. Оқсоқолнинг таъкидлашича, маҳалланинг уч жойида спорт тўғараклари фаолият кўрсатиб турибди ва юзга яқин ёшлар бу тўғаракларда ўзлари қизиққан спорт турлари билан машғул[9]. Ижтимоий ҳимояга муҳтож бўлган оилани фарзанди Аҳрор Бозоров ҳам кишлоқдаги тўғаракларда тенгдошлари қатори гоҳ футбол ўйнаб, гоҳ курашга тушиб, гоҳ бокс билан шуғулланиб абжирликда, илдамликда, довюракликда

кишлоқда анча танилганди. У улғайса, номдор спортчи бўлишни орзу қиларди ва шунга яраша мусобақаларда фаол қатнашарди. Афсуски, ўн ёшга етганида фалокатга йўлиқди. Ёр бола Термиз темир йўл станциясига яқинлашиб келаётган пассажир поездига осилиб, вагонга чиқиб олишга уринади-ю, эҳтиётсизлик оқибатида вагон тутқичидан қўли узилади ва тезлиги секинлаша бошлаган вагон остига тушиб кетади. Икки оёғини ҳам вагон ғилдираклари эзгилаб ўтади. Врачлар ҳар қанча урунишмасин эзгиланган оёқларни тиззадан пастини кесиб ташлашдан бошқа чора топиша олмайди. Энг муҳими, ўсмирнинг юраги бақувват эди, машаққатларни мардонавор енгди[10:4].

Ўзбекистон жисмоний тарбия институти спорт залларида кунора ташкил этилган босимли машқлар Аҳрорнинг иродасини синовдан ўтказди, кучига-куч кўшди, маҳоратини оширди, нуфузли мусобақаларда юқори ўринларга эришишига умид уйғотди. Оғир атлетиканинг пауэрлифтинг усули бўйича ўтказилган республика кубоги ва чемпионати баҳсларида ғолиб чиқди. Шундан кейин устозлари унинг иродаси ва кучига қатъий ишонишди. Имконияти чекланган спортчилар терма жамоаси аъзоллигига қабул қилишиб, паралимпия ўйинларида иштирок этиш ҳуқуқини берувчи рейтинг очколарни тўплаш учун Осиё чемпионати ва кубоги баҳсларида қатнаштириб, йигитнинг нимага қодирлигини яна бир карра синадилар.

Аҳрор Бозоров 2016 йилнинг 13-17 февralида Дубай шаҳрида бўлиб ўтган баҳсларда ётиб тош кўтаришда 185 килограммлик маррани забт этди. У 2016 йилнинг 24-28 февраль кунлари Малайзия давлатида ташкиллаштирилган Осиё кубоги беллашувларида ётиб тош кўтаришда 196 килограммлик натижа қайд этиб, хоразмлик Роза Қозиева, қашқадарёлик Нуриддин Давлатовлар билан бирга Рио де Жанейро шаҳрида имконияти чекланган спортчилар ўртасида ўтказиладиган паралимпия ўйинларида қатнашиш ҳуқуқини қўлга киритди[11].

Аммо Аҳрор Бозоров бу ютуқдан

хаволанмади, бепарво бўлмади. Ҳар бир спортчи орзуси бўлган нуфузли мусобақада яхши натижага эришиш учун пухта ҳозирланди. Беш ой фикр-у хаёли машғулотда бўлди.

Машаққатларга чидади, мураббийлари кўрсатмасини бажариш учун ўзида ирода, куч топа билди. Ниҳоят, “чегара” маҳалласида ўсиб-улғайган қишлоқ йигити Аҳрор Бозоровга океан ортидаги давлат-Бразилиянинг Рио де Жанейро шаҳрида ўтказилган (2016 йилнинг 7-18 сентябрь кунлари) паралимпия ўйинларида оғир атлетиканинг пауэрлифтинг, яъни ётган жойида икки қўллаб тош кўтариш баҳсида иштирок этиш насиб этди. У нуфузли баҳсда ётган жойида 207 килограмм оғирликдаги тошни кўтаришга муваффақ бўлди ва мусобақанинг бронза медали соҳибига айланди. Мамлакатимиз паралимпиячилари Рио де Жанейро шаҳридан юртимизга шода-шода медаллар билан қайтаркан, 32 нафар иштирокчи-спортчи орасида “чегара” маҳалласида ўсиб-улғайган оддий қишлоқ йигити Аҳрор Бозоров ҳам борлигидан ҳар бир сурхондарёлик фахрлангани рост[11]. Иродаси пўлатдек метин, гарчанд имконияти чекланган бўлса-да, сира тушкунликка тушмай, фақат умид билан олға интиладиган жасур спортчимизнинг ютуғи юрт раҳбарлари томонидан муносиб рағбатлантирилди. Аҳрор Бозоров бронза медалини қўлга киритгани учун президентимиз фармонига кўра, “Жасорат” медали билан мукофотланди ва унга 75 минг ақш доллари миқдоридаги чек топширилди ҳамда мамлакатимизда ишлаб чиқарилган “Малибу” русумли автомашинаси мукофот тариқасида берилди[12].

Вилоятда яна бир ижтимоий ҳимояга муҳтож оилани фарзанди Гулжаной Наимованинг машаққатли меҳнатини алоҳида таъкидламоқ жоиз. Гулжаной Наимова Абдулло қизи 2001 йил 1 январида Сурхондарё вилояти Узун туманида таваллуд топган. 10 ёшдан бошлаб спорт машғулотларига қатнай бошлаган. Ёш бўлишига қарамай тинимсиз меҳнат қилди. Машғулотларга катта қизиқиш билан қатнашиб, таэквондо сирларини пухта ўзлаштирди. Икки карра Ўзбекистон

чемпиони бўлди[13]. 2017 йилнинг октябрь ойида Норвегияда бўлиб ўтган жаҳон чемпионатида қатнашиб, яхши натижаларга эришди[13]. 2017 йили Кореянинг Сеул шаҳрида бўлиб ўтган Осиё чемпионатида узунлик Гулжаной Наимова юртимиз шарафини муносиб ҳимоя қилиб, таэквондонинг WTF йўналишида кумуш медал соҳибасига айланди[13].

Ўзбекистонда, жумладан, Сурхондарё вилоятида ижтимоий ҳимояга муҳтож ҳамда кам таъминланган оилаларни фарзандларига алоҳида эътибор берилиб, 2017 йилда спортга бўлган эътибор давлат сиёсатининг энг устувор йўналишларидан бири бўлди. Кам таъминланган оилаларни фарзандларни спортга жалб этиш даврнинг ўзи талаб этмоқда. Шу мақсадда нафақат республикамызда, балки вилоятимизда ҳам ижтимоий ҳимояга муҳтож аҳолини фарзандларни спортга бўлган эътибор кучайиб, ҳатто чекка-чекка ҳудудларда ҳам спортнинг барча турлари билан шуғулланиш учун етарли шароитлар яратилмоқда. Сурхондарё вилоятида жами 4344 та спорт иншооти хизмат кўрсатиб келмоқда. Уларнинг 50 фоизидан ошиғи қишлоқ жойларда жойлашган. Мавжуд спорт майдонларининг бир кунлик сифимлик қуввати 146 минг 375 нафар кишини ташкил этади[13]. Ижтимоий ҳимояга муҳтож оилаларни фарзандларини спортга кенг жалб этилаётир[13].

Спортнинг оммавийлигини таъминлаш мақсадида вилоятнинг барча ҳудудларида ижтимоий ҳимояга муҳтож аҳолини ва уларни фарзандлар учун мукамал шарт-шароитлар яратиб бериш мақсадида ҳомий ташкилотлар билан ҳамкорликда спорт мусобақалари ўтказиб келинмоқда, - дейди вилоят жисмоний тарбия ва спорт бошқармаси ходими Бахтиёр Мерганов. Вилоятда жами шуғулланувчилар сони 40 та спорт тури бўйича ижтимоий ҳимояга муҳтож аҳоли ва уларни фарзандлари 34 минг 552 нафарни ташкил этади. Жумладан, мусобақа ғолиблари ҳам муносиб рағбатлантирилди[13].

**ХУЛОСА (ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION).** Хуллас, мустақиллик йилларида Сурхон воҳасида ижтимоий

химояга муҳтож аҳолини спортга жалб этиш борасида муҳим амалий ишлар бажарилиб, жисмоний тарбия ва спортни оммалаштириш мақсадида қатор тадбирлар ўтказилди. Ушбу тадбирлар асосида ижтимоий химояга муҳтож аҳоли орасида соғлом турмуш тарзини қўйиш тажрибаси тўпланиб борди. Янги Ўзбекистон шароитда

жисмоний тарбия ва спортни ривожлантириш давлат сиёсати даражасига кўтарилди. Натижада республикада соҳанинг моддий-техник таъминоти анча мустаҳкамланди. Шундай шароитда Сурхондарёда ҳам кўплаб спорт иншоотлари барпо этилди.

### АДАБИЁТ ВА МАНБАЛАР РЎЙХАТИ (ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES):

1. Дала ёзувлари. (Денов тумани, Лочин маҳалласи, 34-уйда яшовчи кураш ва дзю-до бўйича спорт устаси, жаҳон чемпиони Оқбўтаева Шаҳноза Ғуломовна билан суҳбат материаллари). 2020 йил 24 октябрь.
2. Хидиров З. Туманли албиондан қўш олтин // Денов овози. 2012 йил 27 ноябрь сони. – Б. 2-3.
3. Сурхон тонги. 2017 йил 15 август. – Б. 4.
4. Сурхон тонги. 2017 йил 27 ноябрь. – Б. 3.
5. ЎзРВМнинг қарорлар тўплами. “Ўзбекистонда футболни ривожлантиришнинг ташкилий асослари ва принциплари тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги № 27 –сон, 1996, 17 январь.
6. Ҳабибулла Ғофур. Денов футболли.-Тошкент: «Мухаррир».- 2010. – 14 б.
7. Сурхон тонги. 2017 йил 6 октябрь. – Б. 4.
8. Сурхон тонги. 2017 йил 25 август. – Б. 4.
9. Дала ёзувлари. (Термиз тумани, Чегарачи маҳалласи, 29-уйда яшовчи фуқаро Фармонов Парда билан суҳбат материаллари). 2020 йил 4 октябрь.
10. Ғуруримиз тоғлардан юксак. Сурхон ёшлари 2016.31.08.№ 15 – 16.(152). 4 б.
11. Сурхон тонги. 2017 йил 28 февраль.
12. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2016 йил 19 сентябрдаги «Рио-де-Жанейро шаҳрида (Бразилия) бўлиб ўтган XV ёзги Паралимпия ўйинлари ғолиб ва совриндорларини пул мукофотлари билан тақдирлаш тўғрисида»ги Фармойиши.
13. Сурхон тонги. 2017 йил 26 июль. – Б. 4.